

UNESCO MaB programma

Publicēts: 31.10.2020.

Biosfēras rezervātu koncepcija radīta ar nolūku tikt galā ar lielāko 21. gadsimta izaicinājumu, ar kuru nācies saskarties cilvēcei kopš tās pastāvēšanas. Proti, kā mēs varam saglabāt augu, dzīvnieku un mikroorganismu daudzveidību, kuri veido Zemes biosfēru un uztur dabisko ekosistēmu "veselību" un tai pašā laikā apmierināt augošās vajadzības pēc resursiem, kas saistītas ar cilvēku skaita nemītīgo pieaugumu? Kā mēs varam savienot bioloģisko resursu aizsardzību un to ilgtspējīgu izmantošanu.

Patreizējās pasaules iedzīvotāju skaita pieauguma tempu un sadalījuma pa reģioniem tendences, palielina pieprasījumu pēc enerģijas un dabas resursiem, ekonomikas globalizācijas, ietekmē darba tirgu lauku apvidos, erodē kultūras atšķirības, rada grūtības adekvātas informācijas iegūšanai, noved pie nevienmērīgas tehnoloģisko jauninājumu izplatīšanās.

Šīs tendences neskar katru valsti izolēti no citām. 1968. gadā UNESCO konference "Par biosfēras saglabāšanu un racionālu izmantošanu" bija pirmā starpvaldību tikšanās, kurā izskatīja šos jautājumus. Rezultātā tika izveidota [UNESCO programma "Man and the Biosphere" \(MAB – Cilvēks un biosfēra\)](#). Biosfēras rezervātu koncepcija bija atslēgas komponente programmas mērķu īstenošanai, lai panāktu līdzsvaru acīmredzami savstarpēji konfliktējošu elementu starpā: bioloģiskās daudzveidības aizsardzība, ekonomiskās un sociālās attīstības sekmēšana un kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšana. Biosfēras rezervāti bija iecerēti kā vietas, kurās tiks realizēts nākotnes dzīves veida modelis, sasniedzot līdzsvaru dabas daudzveidības aizsardzībā, ekonomiskās attīstības veicināšanā un kultūras vērtību saglabāšanā, kā vietas, kur šie mērķi būtu jātestē, jāuzlabo, jādemonstrē un jāievieš praksē. Jēdziens "biosfēras rezervāts" tika ieviests 1974. gadā, lai apzīmētu šīs speciālās eksperimentālās teritorijas MAB programmas īstenošanai.

1992. gadā Rio Dežaneiro, Brazīlijā, ANO konferencē "Vide un attīstība" šim jēdzienam tika pievērsta pasaules līderu uzmanība. Pieņemtā programma AGENDA 21, apstiprinātās konvencijas "[Par bioloģisko daudzveidību](#)" un "[Par klimata izmaiņām](#)" iezīmēja virzienu, ko patreiz dēvē par ilgtspējīgo attīstību. Tas sevī ietver rūpes par vidi, dzīvesveidu izejot no zemes interesēm – tās resursu saprātīgu lietošanu – lielāku sociālo taisnīgumu, ieskaitot lauku apvidu intereses. Pasaules sabiedrībai nepieciešami reāli piemēri, kur apvienojas Rio konferences idejas. Tie ir pieņemami tikai tad, ja atspoguļo sabiedrības sociālās, kultūras, garīgās, ekonomiskās un dabas vērtības un balstās uz zinātnisku analīzi.

1995. gadā Seviljā, Spānijā, notikušajā konferencē par biosfēras rezervātu jautājumiem biosfēras rezervātus nolēma izraudzīt šādu eksperimentālo teritoriju lomai. Šajās aizsargājamās dabas teritorijās tiek domāts ne vien par to, kā noturēt līdzsvarā dabas procesus, bet arī tiek meklēti risinājumi sabiedrības vajadzību apmierināšanai, demonstrējot ilgtspējīgākas nākotnes iespējas.

2015. gada novembrī Parīzē norisinājās UNESCO konference, kuras laikā tika apstiprināta MAB programmas stratēģija, kas paredz, ka turpmākajos 10 gados MAB programma koncentrēs savu atbalstu dalībvalstīm un ieinteresētajām pusēm bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā, atjaunojot un uzlabojot ekosistēmu pakalpojumus, un veicinot ilgtspējīgu dabas resursu izmantošanu; veicinot ilgtspējīgu, veselīgu, un taisnīgu sabiedrības un ekonomikas attīstību harmonijā ar bioloģisko daudzveidību; veicinot ilgtspējību zinātnē, izglītībā; atbalstot klimata pārmaiņu un citu globālo vides pārmaiņu mazināšanu un pielāgošanos. 2016. gadā Peru galvaspilsētā Limā notika 4. pasaules Biosfēras rezervātu kongress kura laikā tika apstiprināta [Limas Deklarācija \(Lima Declaration\)](#) kā arī [Limas Rīcības plāns \(Lima Action Plan\)](#) kas ir saistošs visiem MAB tīklā esošajiem Biosfēras rezervātiem līdz 2025. gadam un kura galvenais mērķis ir nodrošināt MAB stratēģijas 2015.-2025. gadam sekmīgu ieviešanu.

Biosfēras rezervātus var izveidot sauszemes un piekrastes ekosistēmu teritorijās, kuras ir starptautiski atzītas UNESCO programmas ietvaros. Tos piesaka nacionālās valdības un tiem jāatbilst noteiktiem kritērijiem, pirms tos iekļauj pasaules tīklā.

Ikvienai šādai aizsargājamai teritorijai jāpilda trīs savstarpēji saistītas un viena otru papildinošas funkcijas:

vides aizsardzības funkcija – sekmēt ainavu, ekosistēmu, sugu un ģenētiskās daudzveidības aizsardzību;

attīstības funkcija – veicināt ekonomisko un sociālo attīstību, kas ir sociāli, kulturāli un ekoloģiski ilgtspējīga;

pētnieciskā funkcija – atbalstīt pētījumu, monitoringa, vides izglītības programmu un informācijas apmaiņu vietējā, nacionālā un globālā līmenī.

Katrs biosfēras rezervāts pakļaujas tās valsts jurisdikcijai, kurā tas atrodas. Dažas valstis pieņem speciālus likumus, lai izveidotu biosfēras rezervātus. Taču daudzos gadījumos jau pastāvošās aizsargājamās teritorijas tiek pasludinātas par biosfēras rezervātiem. Strukturāli tajos ir dabas liegumu zonas (core areas), ainavu aizsardzības zonas (buffer zones) un neitrālās teritorijas (transition areas). Daudzos biosfēras rezervātos ir teritorijas, kuras vienlaicīgi pakļaujas arī citām starptautiski atzītām dabas aizsardzības formām (nacionālie parki, dabas rezervāti, pasaules mantojuma vietas, Ramsāres mitrāji u.c.).

<https://www.daba.gov.lv/lv/unesco-mab-programma>